

jo tutkittu miestutkimuksen näkökulmasta ja samalla osoitus siitä, miten paljon tutkittavaa vielä löytyisi.

SUSANNA ASIKAINEN
TEOL. MAIST., HELSINKI

HELI KANANEN
Kontrolloitu sopeutumisen: Ortodoksinen siirtoväki sotien jälkeisessä Ylä-Savossa (1946–1959).
Diss. Jyväskylä Studies in Humanities 144. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. 318 s.

Tutkimusta yli 400 000 siirtokarjalaisesta on tehty vuosien saatossa paljon. Se alkoi Suomessa yhteiskunta- ja kielitieteissä heti talvi- ja jatkosotien aiheuttamien evakointien jälkeen. Aluksi tutkimus keskittyi siirtokarjalaisten asuttamisen ja sopeutumisen tarkasteluun, mutta melko pian myös kulttuuristen muutosten kysymykset nousivat tutkimusaiheiksi. Heli Kanasen väitöskirja liittyy osittain Suomessa paljon tutkittuun toisen maailmansodan jälkeiseen asutustoimintatutkimukseen, osittain viime vuosina lisääntyneeseen monipuoliseen Karjala-tutkimukseen, jossa korostuu erityisesti muistitietotutkimuksen problematiikka.

Tällä hetkellä eletään karelianismin uutta kukoistuskautta, mikä näkyy muun muassa Karjala-tutkimuksen monipuolistumisena. Sitä tehdään kaikissa Suomen yliopistoissa niin historian, yhteiskuntapolitiikan, arkeologian, kansatieteen, maantieteen, sosiologian, uskonnon, folkloristiikan kuin myös kasvatustieteen alueilla. Mainitsen tästä tutkimuksesta vain muutaman esimerkin: etnologiassa Outi Fingerroosin tutkimukset Karjalasta muistin ja utopioiden paikkana; kansanrουνoudessa Tarja Kupiaisen tutkimus karjalaisesta naisesta sankaruuden

näkökulmasta; yhteiskuntatieteissä Anna-Kaisa Kuusisto-Arposen evakko- ja sotalasten paikkaidentiteetti- ja evakkous kehollisena kokemuksesta -tutkimukset; folkloristiikassa Ulla Savolaisen tutkimus evakkomatkastasta ja kodista muistelututkimuksesta ja kasvatustieteessä Eeva Riutamaan tekeillä oleva väitöskirjatutkimus evakolapsuuden tunnemuistoista ja kokemusmaailmasta. Kuten näiden tutkijoiden luettelosta voidaan nähdä, Karjala-tutkimuksessa termit muistitieto, muistelman, henkilökohtainen kerronta, kokemuskerronta, elämäkertomus, muistelupuhe ja muistelukerronta ovat tutkijoiden ahkerassa käytössä. Tutkijat ovat määritelleet oman kiinnostuksen kohteensa ja näkökulmansa muistelemalla tuotettuihin aineistoihin.

Edellä sanotun perusteella Kanasen ei ole tarvinut perehtyä aivan tutkimattomaan aihepiiriin. Itse asiassa tutkimusperinteen laajuuden vuoksi on aiheellista kysyä, mistä väittelijä on löytänyt väitöskirjan mentävän aukon. Kanasen väitöstutkimus käsittelee ortodoksinen siirtoväen sopeutumista Ylä-Savon luterilaisemmistöiseen yhteisöön vuosina 1946–1959. Tarkemmin selvitetään siirtoväen ja paikallisten kohtaamisessa ilmenneitä ristiriitoja ja luterilaisten siirtoväkeen kohdistaneita kontrollin tapoja. Toisaalta tutkitaan, millaisten merkitysten ja symbolien varaan siirtoväen ja paikallisväestön yhdistynyttä identiteettiä rakennettiin. Olen Kanasen kanssa yhtä mieltä siitä, että ortodoksinen siirtoväen uskonnollisesta ja kielellisestä sopeutumisesta uusille asuinsijoille ei ole riittävästi tutkimusta. Sopeutumista on näihin päiviin saakka tutkittu tuloksena asuttamisesta ja sen mukanaan tuomasta materiaalisesta kehityksestä, jota sotien jälkeen tapahtui. Kriittinen tutkimus ortodoksisirtoväen sopeutumisesta heidän pääasiallisen sijoitusalueensa Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan henkiseen ilmaperiin ja käytösnormistoon, on hukku-

nut professori Heikki Wariksen ja hänen tutkijaryhmänsä (*Siirtoväen sosiaalinen sopeutuminen: Tutkimus Suomen karjalaisen siirtoväen sosiaalisesta sopeutumisesta*) jo vuonna 1952 luomaan ”hyvin sopeuduttu” -tulkin-takehykseen.

Kanasen tutkimus kohdistuu pääosin vaiettuun siirtoväen ja paikallisväestön kohtaamiseen, ortodoksinen siirtoväen vastaanottoon. Keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat, millaisin toimin paikalliset ja valtion viranomaiset saivat ortodoksinen siirtoväen hallintaan, kuinka ortodoksinen siirtoväki sopeutui paikallisiin kyläyhteisöihin, kuinka uudet pyhäköt mukautettiin luterilaiseen maisemaan ja kuinka paikallisväestö siirsi omat tapansa, perinteensä ja normistonsa ortodoksinen siirtoväen keskuuteen.

Kanasen tutkimuksessa on paljon uusia tutkimustuloksia, jotka liittyvät ortodoksisirtoväen sopeuttamisen keinoihin, virallisen kontrollin väyliin, lainsäädäntöön ja paikallisen siirtoväen epävirallisen kontrollin välineisiin, joita olivat esimerkiksi halveksinta, leimaaminen ja vähätely. Tutkielman rajaaminen vuosiin 1945–1959 on mielestäni perusteltua sillä, että ortodoksinen kirkon sodan jälkeen kohtaamat ongelmat liittyvät selkeimmin sodan ja siirtolaisuuden henkilökohtaisesti koettuihin sukupolven kokemuksiin. Seuraavalle sukupolvelle siirtolaisuus ja Karjalan menetys sekä niiden aiheuttamat ongelmat eivät enää olleet luterilaisten ja ortodoksien kohtaamista jäsentävä tekijä. Ortodoksit kohtasivat 1960- ja 1970-luvuilla luterilaiset yhä useammin tasavertaisuuden tai hienouden ylemmyyden hengessä.

Heli Kanasen tutkimus kuuluu historian oppiaineeseen, mutta sen tutkimusote on tieteidenvälinen. Väitöskirjassa esitellään hyvin monia teoreettisia lähestymistapoja, mutta ongelmana on se, ettei tutkimusta sitouteta kunnolla yhteenkään lähestymistapaan. Tutkimuksessa painottuvat sekä yhteis-

kunta- ja kulttuuritutkimuksen systeemiteoreettiset (sopeutumis- ja akkulturaatiotutkimus) että muistitietotutkimuksen tarjoamat virikkeet. Mikrohistoria esitetään yhdeksi virikkeenantajaksi, mutta sen käyttöä ei juurikaan täsmennetä. Muistitietotutkimuksen yksityiskohtia esitellään, mutta kirjoittaja jättää perustelematta oman muistitiedon tulkintansa erot verrattuna nykyisin vallitseviin muistitietotulkintoihin. Vaikka muistitietotutkimusta ja -tutkijoita luetellaan jopa runsaasti, nimenomaan aiheeseen liittyvä tai jopa siirtokarjalaisuutta koskeva uusin tutkimus jätetään noteeraamatta (Jaana Loipponen, Outi Fingerroos, Laura Huttunen, Salla Tuori, Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen, Pertti ja Maarit Alasuutari, Anne Kuorsalo-Iris Saloranta, Teppo Sintonen). Uusimmissa Karjala-tutkimuksissa tutkimuskohteiden valinta ja näkökulmat painottuvat muistelemalla tuotettuihin aineistoihin, joten Kananen olisi saanut uusimmasta tutkimuksesta myös metodisia virikkeitä.

Kanasen väitöskirjassa suurin ongelma liittyy hajanaiseen tutkimustehtävän asetteluun. Tutkimuskysymyksiä ja niiden tarkennuksia asetetaan tutkimuksen kuluessa useasti. Tutkimuksen viitekehys ja toisaalta myös tutkimustulos, ”kontrolliteoreettinen malli”, esitetään vasta väitöskirjan loppuluvussa (s. 260). Tutkimuksen rajaukset ja käsitteet sisältävät runsaasti tutkimuksellista tietoa. Tutkimustehtävän ”löysyydestä” johtuu, että tulokset esitetään epätasaisesti. Erityisesti toinen pääluke ”Siirtoväen ja paikallisväestön kohtaaminen” aineistolähtöisine päätelmineen ja havaintoineen on mielestäni erinomainen. Kolmannessa pääluvussa ”Virallisen kontrollin muotoja” käsittelytapa ja tutkimusaineistot muuttuvat. Tutkimus painottuu ortodoksiseen kirkkohistoriaan, jossa painopiste on institutionaalinen ja todentaminen perustuu pääosin yksityiskohtaiselle rakennushistorialliselle aineistolle. Luku olisi

kaivannut ehdottomasti tiivistämistä, sillä nyt tutkimuksessa toistetaan pääasiassa Petri Raivon väitöskirjan *Maiseman kulttuurinen transformatio: Ortodoksinen kirkko suomalaisessa kulttuurimaisemassa* (1996), Tapio Mustosen tutkimuksen *Ortodoksinen kirkkokunnan jälleenrakentaminen: Suomen ortodoksinen kirkkokunnan aineellinen jälleenrakennustyö viime sotien jälkeen* (1980) tai Juha Riikosen väitöskirjan *Kirkko politiikan syleilyssä: Suomen ortodoksinen arkkipiispakunnan ja Moskovan patriarkaatin välinen kanoninen erimielisyys 1945–1957* (2007) tuloksia.

Neljäs pääluke on laaja ja epäyhtenäinen. Sen otsikkokin herättää kysymyksiä. Luku koostuu kahdesta keskenään erilaisesta osasta. Ensimmäisessä osassa hahmotellaan ortodoksien uskonnollista ja perhe-elämää sekä niiden suhdetta luterilisiin. Toisessa osassa selvitetään eri väestöryhmien kansallisia identiteettirepresentaatioita ja mentaliteetteja. Lopuksi todetaan ortodoksinen siirtoväen sopeutuneen luterilaiseen asutusympäristöön ja sen kulttuurisiin malleihin erityisesti uudisraivaajan ideaalin ja elämäntavan välityksellä. Seurakunnallisen aineiston ja kirjallisuuden rinnalla käytetään sanomalehtiaineistoa. Tähän osaan olisin kaivannut tarkempaa analyysiä Kiuruveden ortodoksinen seurakunnan jäsenten solmimista seka-avioliitoista ja kirkosta eroamisista, sillä ortodoksien uuden identiteetin rakentamisen taustalla oli kirkon muuttunut asema ja myös Suomen yhteiskuntarakenteen muutos. Kirkosta eroaminen, johon vaikuttivat valtakulttuurin sosiaalinen paine ja seka-avioliitot, samoin kuin yleisemmästä yhteiskunnallisesta muutoksesta, kaupungistumisesta, teollistumisesta ja kansainvälistymisestä nouseva välinpitämättömyys uskontoa kohtaan loivat ortodoksiselle kirkolle paineita tehostaa esimerkiksi kasvatus- ja valistustoimintaansa. Erityisesti huomiota kiinnitettiin nuoriin sekä uskonnonopeutukseen.

Ortodoksinen kirkon oli uudessa tilanteessa luotava uudelleen oma identiteettinsä, jota Kananen analysoi monipuolisesti neljännessä pääluvussa. Siinä olisi vielä voinut käsitellä muutamia ortodoksinen kirkon luterilaiselta kirkolta omaksuttamia käytännön toimintamuotoja. Näihin kuuluivat muualla ortodoksisessa maailmassa lähes tuntemattomat rippikoulu (kristinoppikoulu), jonka pitäminen oli paikoin aloitettu jo 1920-luvulla, partiotoiminta, erilaisille ryhmille kuten lapsille, nuorille, perheille ja vanhuksille suunnattu leiritoiminta, diakonia-työ sekä vuonna 1961 aloitetut kirkkopäivät. Ortodoksit alkoivat myös luopua sellaisten juhlien viettämisestä, joita ei ollut luterilaisen kirkon juhlakalenterissa. Myös ehtoollisella käynti samoin kuin paastoaminen ja muut ortodoksiset käytänteet, jotka olivat valtaväestölle vieraita, menettivät merkitystään toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Kananen pystyy kuitenkin osoittamaan, että uusilla asuinalueilla alueellisen perustan (luovutettu, menetetty Karjala) sijasta ortodoksien identiteetin rakennus- ja alustaksi määriteltiin ortodoksinen usko ja monitulkintainen mielikuvien, historian ja tradition pohjalta luotu kulttuurinen karjalaisuus. Tämä identiteetin rakentaminen heijastui myös suhteissa luterilaiseen kirkkoon.

Sopeutumisen, integraation ja kontrollin käsitteet, jotka varsinaisten tutkimustulosten esittelyn yhteydessä esitetään toistuvasti toistensa johdannaisina tai peräti toisiinsa sulautuvina käsitteinä, saavat yhteenvetoluvussa selityksen. Kuten jo edellä totesin, kontrolliteoreettinen malli olisi pitänyt mielestäni ehdottomasti tuoda esille jo tutkimustehtävässä.

Kanasen käyttämä tutkimusaineisto on riittävän monipuolista. Professori Heikki Wariksen ja hänen työryhmänsä Lapinlahdella 1940-luvun lopulla tekemien haastattelujen uudelleentutkiminen on erinomainen valinta tutkimuksen läh-

deaineistoksi. Väitöskirjassaan Kananen käy keskustelua aiemman tutkimuksen kanssa pääosin asianmukaisesti. Joissakin kohdin täyteen ahdetuista lähdeviitteistä asiasisältöä olisi voinut siirtää korpus tekstiin. Samoin muutama suorien lainausten lähdeviite puuttuu. Vaikka usin Karjala-tutkimus pääosin puuttuu lähdeluettelosta, Kananen omaa riittävän lukeneisuuden ja kykenee osoittamaan oppineisuutensa väitöskirjaan vaadittavalla tavalla. Tutkielmaan on kuitenkin jäänyt valitettavan paljon kielellisesti vaikealukuisia kappaleita ja oikoluvun puutteesta johtuvia kielioppivirheitä, jopa virheellisiä lukuja (esimerkiksi liite 2, s. 310).

Esittämästäni kritiikistä huolimatta pidän Kananen tutkimusta uutena avauksena ortodoksisen siirtoväen sopeutumiseen uusille asuinsijoille. Vaikka tutkimustehtävän tiivistämisessä olisi toivomista, Kananen onnistuu vastaamaan tutkimuskysymyksiinsä ja tuottamaan uutta tietoa erityisesti ortodoksisen siirtoväen ja paikallisten kohtaamisesta. Naureskelua, pilkkaa ja virallisia kontrollikeinoja käyttäen luterilaisen paikallisyhteisön ja suomalaisen enemmistöväestön arvot, normit ja tavat siirrettiin ortodoksiselle siirtoväelle. Hajallaan eläneisiin ortodokseihin lyötiin monenlaisia leimoja. Osa niistä oli yhteiskunnallistaloudellisia ("tyhjistä saivat korvaukset"), osa moraalisia ("taikauskoi- sia, tuhlaavaisia, likaisia") tai etnistä poikkeavuutta kuvastavia ("karjalaisuus, ortodoksisuus, kieli, kulttuuri"). Myös kehollisia leimoja ("likaisuus", "epäpuhtaus") esiintyi. Toivottavasti Kananen jatkaa tutkimustaan väitöskirjan aiheen parissa, sillä kokonais selvitys toisen polven siirtokarjalaisista on vielä tekemättä.

**TAPIO HÄMYNEN
PROF., JOENSUU**

ULLA JOKELA
Diakoniatyön paikka ihmisen arjessa. Diss. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. A Tutkimuksia 34. Helsinki 2011. 233 s. Elektronisena julkaisuna: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-148-9>.

Valtiotieteen maisteri Ulla Jokela tarkastelee sosiaalityön väitöskirjassaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyötä. Tutkimuksen kohteena ovat asiakkaan kokemukset diakoniatyöstä. Niitä Jokela lähestyy Dorothy Smithin kehittämän institutionaalisen etnografian lähtökohdista. Tutkimus kohdistuu asiakkaan näkökulmaan ja pyrkii hahmottamaan diakoniatyön paikkaa asiakkaiden arjessa tarkastelemalla arjen kokemusten kautta niissä piileviä hallinnan käytäntöjä, jotka sitovat ihmiset ja organisaatiot toisiinsa. Diakoniatyö hahmottuu vaihtosuhteena, jota tarkastellaan erityisesti vallan näkökulmasta. Tutkija määrittelee aineistonsa perusteella tärkeimmiksi hallinnan suhteiksi vaihtosuhteen nöyryyttävyuden ja sattumanvaraisuuden, hengellisen arvottomuksen ruumiillista korkeammalle sekä diakoniatyön virallista sosiaalityötä paikkaavan ja jatkavan roolin. Diakoniatyö hahmotuu asiakkaan näkökulmasta myös kunnioittavan kohtaamisen paikkana sekä asiakkaiden puolestapuhujana. Jokela on asettanut pyrkimykseen tuottaa "toista tietoa", tietoa toisenlaisesta näkökulmasta.

Tutkija on perehtynyt hyvin aihealueensa kannalta keskeiseen sosiaalityön sekä kotimaiseen etä kansainväliseen kirjallisuuteen. Myös diakoniatutkimus rakentuu osaksi viitekehystä. Jokela erotelee diakonian tutkimuksen ja diakoniatyön tutkimuksen, mikä on selvittävä jako. Hän hyödyntää lähinnä diakoniatyön tutkimukseen liittyvää kirjallisuutta ja hallitseekin kattavasti olemassa olevan kotimainen dia-

koniatyön tutkimuskirjallisuuden. Kansainvälisestä diakoniatyön tutkimuksesta on viitattu joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta lähinnä pohjoismaiseen kirjallisuuteen, mikä lienee perusteltua järjestelmien samankaltaisuuden vuoksi.

Yhteiskuntatieteilijöiden piirissä kiinnostus diakoniatyön tutkimukseen on ollut vähäistä ja erityisesti asiakkaan näkökulman tutkijana Jokela onkin yksi tienraivaajista. Tois- taiseksi diakonian tutkimusta on tehty ensisijaisesti teologian alalla siitä huolimatta, että diakoniatyöllä on paljon yhtymäkohtia myös sosiaalityön kanssa. Tutkimuksessa korostuu selkeästi myös diakonian erityisyys, joka syntyy muun muassa sen spiritualiteetista. Tutkijan oma työkokemus diakoniatyöstä näytetään tässä tutkimuksessa etuna. Tutkija on pystynyt hyödyntämään sitä monessa suhteessa tiedostaen kuitenkin oman positionsa merkityksen tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa.

Tutkimuksen ansioksi voidaan lukea myös kohteen selkeä rajaus, mikä on ollut välttämätöntäkin diakonian moniulotteisuuden vuoksi: tämä tutkimus kohdentuu diakonian ammatillisen asiakastyöhön ja tarkastelee sitä erityisesti asiakkaan näkökulmasta. Tutkimuksensa avulla Jokela on pyrkinyt selventämään niitä yhteiskunnallisia prosesseja, suhteita ja käytäntöjä, jotka järjestävät diakoniatyön asiakastyössä mukana olevien ihmisten kokemuksia arjen lähtökohdasta käsin. Tavoitteena on diakoniatyön asiakasprosessin avaaminen ja sen näkyväksi tekeminen niin asiakkaan kuin työntekijänkin arjen näkökulmasta. Tavoitteena on ollut tehdä näkyväksi ja selvittää, ei niinkään selittää. Tutkija käyttää ahkerasti "taakse menemisen" metaforaa; hänellä on ollut pyrkimys löytää jotakin, mikä ei ole ensi silmäyksellä näkyvissä.

Jokelan lähtökohtana on diakonian asiakkaiden kokemusten tutkiminen. Tutkimustehtävän yhteydessä puhutaan myös merkityksistä,